

กระบวนการพัฒนาต้นแบบชุมชนบริหารจัดการตนเอง:
กรณีของตำบลชมพู อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่
DEVELOPMENT OF COMMUNITY SELF-MANAGEMENT MODEL:
THE CASE OF CHOMPOO SUB-DISTRICT SARAPEE DISTRICT,
CHIANG MAI PROVINCE

ยอนตรการ จินะคำปา¹ และ ศิวรักษ์ ศิวารมย์²

Yontrakarn Jinachampa¹ and Siwarak Siwarom²

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 239 ถนนห้วยแก้ว ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50200^{1,2}

Chiang Mai University, 239 Huay Kaew Road, Muang District, Chiang Mai, 50200^{1,2}

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา และวิเคราะห์กระบวนการพัฒนาชุมชนในรูปแบบชุมชนบริหารจัดการตนเองให้บรรลุผล โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ จากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึกแก่ผู้ให้ข้อมูลจำนวน 19 ท่าน รวมทั้งการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ผลการศึกษาและการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า มีกระบวนการบริหารชุมชนด้วยการส่งต่อความยั่งยืนของชุมชนโดยมีกระบวนการพัฒนาชุมชนคือ ชุมชนมีเป้าหมาย มีทิศทางในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้สืบทอดไปยังคนรุ่นหลัง มีระบบฐานข้อมูลที่สำคัญของชุมชนที่สามารถนำไปวางแผนและกำหนดแนวทางการพัฒนาจนเกิดแผนพัฒนาชุมชนเอง โดยมีแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาพื้นที่ในระดับตำบลที่ครอบคลุมในด้านเศรษฐกิจ สังคม สุขภาพ ทรัพยากรธรรมชาติ เด็ก-เยาวชน ยาเสพติด สามารถปฏิบัติตามแผนชุมชนร่วมกันของคนในพื้นที่และถูกจัดการแก้ไขตามกระบวนการที่กำหนดไว้ในการพัฒนา เน้นเรื่องการมีส่วนร่วมในการวางแผนการดำเนินงานด้านการพัฒนา และติดตามตรวจสอบอย่างเป็นรูปธรรม ชุมชนมีการจัดการปัญหาในชุมชนโดยใช้ประชาชนเป็นหลัก มีองค์กรชุมชนที่หลากหลายเป็นพื้นฐานของการทำงานด้านการพัฒนา มีการจัดการทุนชุมชนทั้งทุนทรัพยากร ทุนสิ่งแวดล้อม ทุนการเงิน และทุนภูมิปัญญา เกิดระบบสวัสดิการเพื่อสร้างความมั่นคงเพียงพอต่อชีวิต และการอยู่ร่วมกันของชุมชนได้อย่างยั่งยืน เกิดความสัมพันธ์ของกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ในท้องถิ่น สร้างกระบวนการขององค์กรชุมชน เกิดการเรียนรู้ และมีแหล่งเรียนรู้ระดับตำบล มีระบบการจัดการความรู้ ทางด้านภูมิปัญญาที่เป็นรูปธรรม มีบทเรียนเพื่อสื่อสารต่อสาธารณะ และชุมชนอื่นต่อไป คนในชุมชนมีความสุข มีความเป็นเจ้าของชุมชน มีระเบียบกฎกติกาการอยู่ร่วมกัน มีความผูกพันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนอย่างสม่ำเสมอ เกิดความสัมพันธ์ในการร่วมกันของทุกคนในชุมชน สร้างระบบการพัฒนาคนจากรุ่นสู่รุ่น มีคนรุ่นใหม่มาสืบทอดต่อเจตนารมณ์

¹ นักศึกษาหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์

² รองศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์

ยึดตามหลักธรรมาภิบาล ความน่าเชื่อถือในการดำเนินงาน และมีระบบการตรวจสอบการทำงานของชุมชน ที่ทุกคนสามารถสอบถาม ในการพัฒนาชุมชน และหาข้อสรุปได้ โดยแนวคิดการพัฒนาชุมชนบริหารจัดการตนเอง ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง ประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้ ครอบครัวมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสุข จากกระบวนการเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน เห็นคุณค่าในสิ่งที่ตนเองประพฤติปฏิบัติจนเกิดความภูมิใจ ส่งผลที่ดีต่อตนเอง และชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: กระบวนการพัฒนาชุมชน , ชุมชนบริหารจัดการตนเอง

ABSTRACT

This study aims to investigate and analyze the process of community development where in communities achieve self management in the context of the community development process under local management. Qualitative research methods such as studying documents, and in-depth interviews, were applied. Data were collected from 19 persons, and included non-participant observation. The study and analysis of information that a community management process must focus on the development of sustainable. There are the projects local community level and including an important community information system. That is addressed matters of economics, society, health, natural resources, children and youth, and problem of drugs. These plans must be integrated into local plans, and implemented and monitored to the extent that problems are jointly recognized and responded to through participatory and systematic management plans. The land is managed in the community with community capital resources, capital environmental costs and wisdom with the welfare system in order to create enough stability for life and coexistence of the community in a sustainable manner. The process management have relationships of a group of local organizations with multi-party cooperation and collaboration among community leaders and citizens in directing the movement of the organization. This involves common rules, regulations and binding mutual assistance, involving regular engagement of the community with network linkages, synergy at all levels and community creation. The concept of community development and community management requires a focus on strong sustainability, with the goal of individual self-reliance. The learning process and the participation of citizens in a community give people the opportunity to join in the decision analysis/making process and comply with the plan ensuring the quality of life in the family and community. Evaluation of project activities in the community is conducted together and has led to the development of Community

cooperation. This results in the people in a community appreciate the work and the results from their own community and local lifestyle.

KEYWORDS : Development of Community , Self-management

บทนำ

ประเทศไทยเป็นอีกประเทศหนึ่งที่มีการรับเอาการพัฒนาแบบกระแสหลักหรือการพัฒนาที่ทันสมัยเข้ามาสู่ประเทศ ด้วยระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมโดยการเปิดการค้าเสรีให้ประเทศต่าง ๆ เข้ามาลงทุนจากการพัฒนาการเกษตรแบบยังชีพไปสู่การเกษตรแบบอุตสาหกรรม ด้วยการนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้แทนแรงงาน ซึ่งหลังจากการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เมื่อปี พ.ศ.2504 เป็นต้นมา ประเทศไทยได้เปลี่ยนวิถีชุมชนเข้าสู่วิถีใหม่ ปรับเปลี่ยนตัวเองจากสังคมแบบพอเพียง มาเป็นสังคมที่มั่งคั่ง โดยการ ผลิตเพื่อขาย และแสวงหากำไรให้ได้มากที่สุด เกิดความต้องการในลักษณะบริโภคนิยม เกิดการอพยพแรงงานจากภาคชนบทเข้าสู่เมืองหลวงหรือเมืองหลักต่าง ๆ มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรมตลอดจนด้านเศรษฐกิจในภาคชนบทอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้ชุมชนขาดความเป็นตัวตน ชุมชนขาดความเข้มแข็ง ระบบวัฒนธรรมถูกกลืนเลือน เกิดสังคมต่างคนต่างอยู่ มุ่งแสวงหาปัจจัยเพื่อตอบสนองต่อตนเองและครอบครัว โดยขาดความร่วมมือของชุมชนในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่ชุมชนกำลังเผชิญอยู่ กรมการพัฒนาชุมชนถือเป็นหน่วยงานหนึ่งภายใต้กระทรวงมหาดไทยซึ่งมีภารกิจเกี่ยวกับการส่งเสริมกระบวนการ

เรียนรู้ และการมีส่วนร่วมของประชาชน ทำให้ชุมชนฐานรากมีความมั่นคงและมีเสถียรภาพ โดยสนับสนุนให้มีการจัดทำและใช้ประโยชน์จากข้อมูลสารสนเทศศึกษา ด้วยการวิเคราะห์วิจัย จัดทำเป็นยุทธศาสตร์ชุมชน ตลอดจนการฝึกอบรมและพัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาชุมชนเพื่อให้เป็นชุมชนเข้มแข็ง โดยได้กำหนดวิสัยทัศน์ในการขับเคลื่อนองค์กรสู่เป้าหมาย “ชุมชนเข้มแข็ง เศรษฐกิจฐานรากมั่นคง” ทั้ง 5 ยุทธศาสตร์เป็นกรอบในการดำเนินกิจกรรม ภายใต้โครงการต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย คือ 1 สร้างสรรค์ชุมชนอยู่เย็นเป็นสุข 2 เสริมสร้างขีดความสามารถการบริหารงานชุมชน 3 ส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ 4 เสริมสร้างธรรมาภิบาลและความมั่นคงของทุนชุมชน 5 เสริมสร้างองค์กรให้มีขีดสมรรถนะสูง และการศึกษาวิจัยแบบมีส่วนร่วม จึงถูกนำมาใช้เพื่อเป็นกระบวนการในการค้นคว้า หาคำตอบที่สอดคล้องและสนองต่อการแก้ไขปัญหาของชุมชนซึ่งเป็นผลจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่มาร่วมคิด ร่วมคุย ร่วมแก้ไขปัญหา และร่วมรับผลประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งปัญหาหรือแนวทางการแก้ไข ล้วนมาจากการตัดสินใจบนพื้นฐานของความรู้และข้อมูลจากกระบวนการวิจัย ที่ทุกคนเห็นร่วมกันแล้วว่าสิ่งเหล่านั้นเป็นปัญหาร่วมที่ทุกคนได้รับผลกระทบและต้องได้รับการแก้ไข

ตำบลชมพู อำเภอสารภี จังหวัด เชียงใหม่ เป็นอีกตำบลหนึ่งที่ได้รับผลพวงจากการพัฒนาประเทศทั้งในด้านบวก และด้านลบ เกิดปัญหาต่าง ๆ ในชุมชน ที่มีความสลับซับซ้อน ทั้งปัญหาเชิงโครงสร้างและปัญหาเฉพาะหน้าเช่น ในการประกอบอาชีพทางการเกษตร ในด้านการเพาะปลูก ทำให้เกิดปัญหาขาดแคลนน้ำสำหรับใช้ในการเกษตรกรรม ความเชื่อของคนในชุมชน ที่ผู้ขายต้องออกไปทำงานเพื่อหาเลี้ยงครอบครัวเพียงคนเดียวเกิดรายได้ที่ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายในครอบครัว จึงเกิดปัญหาภาวะหนี้สินและปัญหาความยากจนในกลุ่มสตรีแม่บ้าน การขาดการทำกิจกรรมร่วมกันของวัยรุ่นในชุมชนเกิดปัญหาการทะเลาะวิวาทของวัยรุ่นในชุมชน การไม่เห็นความสำคัญ และศักยภาพของผู้สูงอายุจึงเกิดปัญหาเรื่องสวัสดิการของผู้สูงอายุ สภาพชุมชนที่มีความเสี่ยงในเรื่องเส้นทางลำเลียงยาเสพติดเกิดปัญหายาเสพติดที่พบในชุมชน และความห่างไกลของชุมชนในการเดินทางไปโรงพยาบาลประจำอำเภอ เกิดอันตรายระหว่างเดินทางไปโรงพยาบาลจึงเกิดปัญหาสุขภาพ และการเดินทางเข้ารับการรักษามาจากสถานพยาบาลที่มีอยู่ในตำบล สิ่งเหล่านี้ล้วนส่งผลให้วิถีชีวิต คุณภาพชีวิต สภาพของสังคมและเศรษฐกิจมีการเปลี่ยนแปลงไป วิถีชีวิตเดิมต้องดำรงอยู่ได้ภายใต้ความเป็นโลกาภิวัตน์ และสภาวะของความทันสมัยใหม่ โดยมีหน่วยงานราชการ เอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคีต่าง ๆ เปรียบเสมือนพี่เลี้ยง ที่คอยให้คำปรึกษา มีภารกิจในด้านส่งเสริม สนับสนุน ให้ชุมชนมีการพึ่งตนเอง จนสามารถบริหารจัดการชุมชนได้

ดังนั้นการพัฒนาชุมชนด้วยการบริหารจัดการตนเองจึงเป็นหนทางที่จะช่วยให้เกิดการพัฒนาในชุมชนจนสามารถแก้ไขปัญหา

และพัฒนาชุมชนได้ด้วยตนเองโดยในปัจจุบันมีชุมชนจำนวนมากที่สามารถพัฒนาชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง โดยมีกระบวนการบริหารจัดการตนเองที่เกิดจากนโยบายของชุมชน ในการตอบสนองเพื่อประโยชน์ของคนในชุมชนเอง เน้นการบริหารจัดการตามสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนตนให้ดีขึ้น และทัดเทียมกับชุมชนอื่น

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษากรณีของชุมชนต้นแบบการบริหารจัดการตนเอง โดยให้ความสนใจที่จะศึกษาในตำบลชมพู อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อศึกษากระบวนการบริหารจัดการตนเองที่ทำให้เกิดชุมชนเกิดการพัฒนาตนเอง ส่งผลให้วิถีชีวิต สภาพความเป็นอยู่ของคนในชุมชนให้ดีขึ้น อันจะเป็นประโยชน์ในการนำไปปรับใช้กับพื้นที่อื่นได้ต่อไป

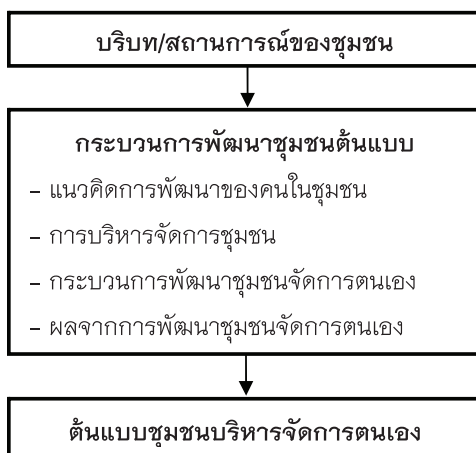
วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ กระบวนการพัฒนาชุมชนต้นแบบชุมชนบริหารจัดการตนเอง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาและวิเคราะห์ กระบวนการพัฒนาชุมชนต้นแบบชุมชนบริหารจัดการตนเอง ตามแนวทางการพัฒนาชุมชน เพื่อทราบและเป็นข้อมูลประกอบการศึกษากระบวนการพัฒนาชุมชน และนำไปสู่แนวทางขององค์ความรู้ในการบริหารจัดการของกลุ่มองค์กรที่มีอยู่ในตำบลชมพู อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ โดยได้ทำการทบทวนจากเอกสาร วรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้ 1.การศึกษาชุมชน ความหมาย องค์ประกอบ 2. ชุมชนบริหารจัดการตนเอง 3. กระบวนการสำคัญที่จะไปให้ถึงชุมชนจัดการตนเอง และตัวชี้วัดพื้นที่ชุมชนจัดการตนเอง 4. กระบวนการพัฒนาชุมชนต้นแบบ 5. ประชาสังคม 6. แนวคิดทฤษฎีในการทำวิจัย โดย

ผู้วิจัยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) (องอาจ นัยพัฒน์, 2549) ใช้แบบสัมภาษณ์ (Interview Schedule) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย การซักถามพูดคุยกับผู้ที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มองค์กรของชุมชน การประชุมเชิงปฏิบัติการ การสังเกตจากการสนทนากลุ่ม โดยได้รับการตรวจและแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญในด้านการพัฒนาชุมชนเพื่อเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ตามกรอบแนวในการวิจัยดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

และผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนดังนี้

การเลือกกลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ที่เป็นผู้ดำเนินการบริหารงานกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ของตำบลชมพูดังนี้ กลุ่มบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตรในตำบลชมพู จำนวน 5 คน, ตัวแทนกำนันผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 4 คน, ตัวแทนกลุ่มแม่บ้านกลุ่มพัฒนาบทบาทสตรี จำนวน 2 คน, ตัวแทนกลุ่มผู้สูงอายุกองทุนสวัสดิการชุมชน จำนวน 3 คน, ตัวแทนกลุ่มสภาเด็กและเยาวชน จำนวน 2 คน, ตัวแทนโรงพยาบาล

สารภีบรรพพัฒนา (ครูบ้านน้อย เทศบัญญัติอุปถัมภ์) จำนวน 4 คน รวมทั้งสิ้น จำนวน 19 คน ซึ่งสามารถให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับวิธีการและกระบวนการบริหารจัดการแก่ผู้วิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้ 1. ตัวผู้วิจัยเอง เนื่องจากผู้วิจัยเป็นพนักงานที่ปฏิบัติหน้าที่ในสำนักงานเทศบาลตำบลชมพู และมีภูมิลำเนาอยู่ในพื้นที่ตำบลชมพู จึงมีโอกาสดำเนินการกิจกรรมหลายโครงการ จึงเกิดความสนิทสนม และมีการปรึกษาการทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่องในการสัมภาษณ์ตัวแทนกลุ่มต่าง ๆ ก็ทำได้ง่าย และข้อมูลที่ได้มาจากการสนทนาคือเป็นการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำมาวิเคราะห์และตรวจสอบอีกครั้งหนึ่ง 2. การสัมภาษณ์ผู้วิจัยเลือกใช้การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง ผสมกับการสำรวจ เก็บข้อมูลสภาพทั่วไป โดยผู้วิจัยได้ให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบแบบสัมภาษณ์ก่อนนำไปใช้กับการสัมภาษณ์ ในระหว่างการทำงานของกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน ผู้วิจัยได้เข้าไปร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน ทำการจดบันทึกแล้วนำมาเรียบเรียงและวิเคราะห์โครงสร้างของการทำงาน และความสัมพันธ์ภายในกลุ่มองค์กรต่าง ๆ รวบรวมเป็นข้อมูลสภาพทั่วไป ผู้วิจัยได้วางตัวเข้าไปในกลุ่มทั้งเป็นทางการ และไม่ทางการ จากนั้นผู้วิจัยยังใช้เครื่องมือแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ที่ได้รับการตรวจสอบแล้วจากผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำมาสัมภาษณ์กับประชากรกลุ่มเป้าหมาย โดยได้กำหนดหัวข้อในการสำรวจความคิดเห็น เป้าหมาย กระบวนการ และความพึงพอใจในผลงานหรือกิจกรรมที่กลุ่มเป้าหมายในการทำวิจัยได้ลงมือปฏิบัติ รวมไปถึงการสังเกตพฤติกรรมในการร่วมงาน แล้วมาเปรียบเทียบตรวจสอบ

ความถูกต้องกับข้อมูลที่รวบรวมไว้ 3. วิธีการสังเกต ผู้วิจัยทำการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมในข้อมูลทางกายภาพ เช่นความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรต่างๆ และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในเรื่องพฤติกรรมในการตัดสินใจ การทำกิจกรรมการบริหารงานในตำแหน่งหน้าที่ของตนเองของกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย แสดงว่าสิ่งที่สังเกตนั้นน่าเชื่อถือหรือไม่ ด้วยตัวแปรที่ต่างกัน (สมคิดพรหมจรรย์, 2538) และผู้วิจัยได้ทำการบันทึกการสังเกตดังกล่าวตามข้อมูลที่ได้ภายหลังการสนทนาและการสัมภาษณ์แล้วนำมาพิจารณาความสอดคล้อง (พิตร ทองชั้น, 2544)

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้เริ่มจัดเก็บข้อมูลในช่วงเดือนตุลาคม 2557 ถึงเดือนกรกฎาคม 2559 โดยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการทำกิจกรรมของกลุ่มเป้าหมาย และแบ่งการเก็บข้อมูลที่เป็นเอกสารข้อมูลทั่วไป บริบทของตำบลจากเอกสารแผนพัฒนาตำบลประจำปี แผนพัฒนาตำบลของเทศบาลตำบลขมิ้นและทำการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายในการทำวิจัยแล้วนำมารวบรวมเพื่อวิเคราะห์และจัดหมวดหมู่ทั้งแบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้างเมื่อสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายทุกกลุ่มแล้วนำมาวิเคราะห์และตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้ากับแหล่งข้อมูลที่เชื่อถือได้ และการศึกษาเชิงลึกในเรื่องการปฏิบัติในกิจกรรมที่ชุมชนได้จัดทำขึ้น เพื่อศึกษาถึงกระบวนการทำงาน การบริหารจัดการองค์และกลุ่มต่างของชุมชน เพื่อได้ข้อมูลที่ตรงกับกระบวนการพัฒนารูปแบบชุมชนบริหารจัดการตนเอง

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยจะได้ทำการวิเคราะห์และตีความข้อมูลเชิงคุณภาพประกอบกับการเก็บข้อมูล โดยได้จัดข้อมูลเป็นหมวดหมู่และตีความหมายของข้อมูลต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ได้วิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นจากข้อมูลการบันทึกในภาคสนามก่อนนำมาเชื่อมโยงกับข้อมูลที่ได้จากเอกสาร จัดข้อมูลความสัมพันธ์เชิงเหตุผลความเข้าใจที่หลากหลายจนสามารถตอบคำถามตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้แล้ว ผู้วิจัยจึงจะนำมาเสนอเป็นรายงานการวิจัยแบบวิธีบรรยายอธิบายและสรุปวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป (สุภาวงศ์ จันทวานิช, 2553)

ข้อตกลงเบื้องต้น

ผู้ให้ข้อมูลยินยอมให้เปิดเผยชื่อ-นามสกุลและข้อมูลต่าง ๆ ให้เขียนไว้ในงานวิจัยนี้ด้วย

ผลการวิจัย

1. กระบวนการพัฒนาที่ได้จากการศึกษาชุมชนโดยการบริหารจัดการที่เริ่มจากการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีมาตั้งแต่บรรพบุรุษ รวมทั้งใช้กลไกนโยบายเรื่องความเชื่อ การเคารพต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และการให้คุณค่าต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้น มาเป็นแนวทางในการดำเนินการ โดยเริ่มต้นจากการจัดตั้งกลุ่มและองค์กรต่าง ๆ ขึ้นตามนโยบายทางรัฐบาล เห็นได้จากพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 มาตรา 13 ที่กำหนดให้มีการจัดตั้ง “กองทุนผู้สูงอายุ” ขึ้น เพื่อเป็นการคุ้มครอง การส่งเสริม และการสนับสนุนผู้สูงอายุ ให้มีศักยภาพ ความมั่นคงและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น นอกจากนี้เกิดจากแนวคิดริเริ่มของผู้นำในชุมชนที่เห็นปัญหาของชุมชนที่มีอยู่ จึงมีแผนการจัดตั้งให้มีโรงพยาบาลเกิดขึ้นในชุมชน โดยครุบัน้อยเดชปัญญา เกจิอาจารย์ดัง เป็นที่เคารพนับถือ

ของผู้ใหญ่ในระดับสูง และประชาชนทั่วไป
ให้การสนับสนุนการดำเนินการดังกล่าว

2. การบริหารการจัดการชุมชนของ
ตำบลชมพู ได้ดำเนินการบริหารจัดการตนเอง
ของประชาชนโดยวิธีการใช้สัญญาประชาคม
ร่วมกัน มีกฎหมาย และจารีตประเพณีร่วมกัน รวม
ทั้งได้กำหนดบทบาทการลงโทษแก่ผู้ที่ฝ่าฝืนกฎ
และมีการยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง พบได้จาก
การทำเกษตรอินทรีย์ในครัวเรือน มีการบริหาร
จัดการชุมชนโดยการทำงานตามหน้าที่ ที่ได้รับ
คัดเลือกโดยแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบตาม
หน้าที่ของคณะกรรมการแต่ละฝ่ายที่ตนถนัด
และช่วยเหลือซึ่งกัน และบางอย่างในแต่ละคนที่ไม่
ถนัดก็อาสาช่วยทำเพื่อที่จะเรียนรู้การทำงาน
ร่วมกัน การทำงานทุก ๆ ครั้ง ผลงานที่ออก
มามีประสิทธิภาพ ยึดการทำงานที่เป็นธรรม
ทำงานอย่างมีความสุข ทำงานด้วยความตั้งใจ
มีการช่วยกัน รวมแรงแข่งขันสร้างสิ่งดี ๆ ให้
เกิดขึ้นกับชุมชนร่วมกัน นอกจากนี้การบริหาร
จัดการชุมชนมีการทำงานโดยอาศัยความเชื่อ
ทางวัฒนธรรม ถูกปลูกฝังในเรื่องจิตสาธารณะ
ของชุมชน ยึดหลักการทำงานร่วมกับชุมชน โดย
เรียนรู้จากประวัติชุมชน และจากการศึกษาร่วม
กับนักศึกษาที่เข้ามาค้นประวัติในพื้นที่ ไม่ว่า
จะเป็นข้อมูลจากผู้สูงอายุ ปราชญ์ชาวบ้าน จึง
ทำให้รู้จักบริบทของชุมชนตนเอง รู้จักพื้นที่ที่
ตนเองอยู่อาศัย และรู้จักวัฒนธรรมของชุมชน
ของตนเอง โดยเริ่มการบริหารจัดการด้วยการ
วิเคราะห์การทำงานของผู้นำคนเดิมที่ได้บริหาร
จัดการทั้งสิ่งที่ดีหรือไม่ดี สานต่อในสิ่งที่ดี ๆ นำ
สิ่งใหม่ ๆ เข้ามาปรับใช้ โดยทำให้ดีขึ้นกว่าเดิม
ทำงานยึดหลักการพัฒนาชุมชนไปในข้างหน้า
และให้เป็นประโยชน์บุคคลในเรื่องขององค์ความรู้
และประสบการณ์ที่เคยมีอยู่ในชุมชน นอกจากนี้
การบริหารจัดการที่เกิดจากความศรัทธา
ของผู้นำทางจิตวิญญาณ คือในตัวครูบ้านน้อย

เดชปัญญา ที่ท่านได้ประพฤติวัตรปฏิบัติตาม
หลักพุทธศาสนาจนเป็นที่เคารพเลื่อมใสของ
ประชาชนในชุมชน และประชาชนโดยทั่วไป ท่าน
ได้ดำริในเรื่องการก่อตั้งโรงพยาบาลนี้ขึ้นมา
เพื่อประโยชน์ของคนในตำบล โดยดำเนินการ
บริหารจัดการ ด้วยการแต่งตั้งคณะกรรมการ
จัดการขึ้น จากตัวแทนในชุมชน ตัวแทน
ข้าราชการพนักงานในพื้นที่ และตัวแทนวัด
ที่สอดคล้องกับคำว่า “บวรพัฒนา” หรือ
“โรงพยาบาลที่มีบวรร่วมกันพัฒนา” มีตัวอักษร
ย่อมารวมกันดังนี้ บ หมายถึง บ้านหรือชุมชน
ที่เป็นแรงผลักดันในความต้องการสร้าง
มาใช้บริการ และบริหารโรงพยาบาลแห่งนี้
ว หมายถึง วัด ที่มีครู บาน้อย เดชปัญญา เจ้า
อาวาสวัดศรีดอนมูล ที่เป็นกำลังสำคัญใน
การดำเนินการก่อสร้างโรงพยาบาล รวมทั้ง
พลังแห่งความศรัทธาสามารถนำปัจจัย
ที่ผู้บริจาคให้ นำมาใช้ในสาธารณกุศลจน
โรงพยาบาลสำเร็จ หมายถึง ราชการ หน่วย
งานของรัฐทั้งระดับกระทรวงสาธารณสุข
สาธารณสุขจังหวัด สาธารณสุขอำเภอ
โรงพยาบาลสาร์ภี อำเภอสาร์ภี หน่วยงาน
ราชการต่าง ๆ ที่ได้สนับสนุนการดำเนินการ
สร้างโรงพยาบาลแห่งนี้ขึ้นมา เพื่อเป็นสถานที่
ช่วยเหลือและรักษาผู้ป่วยที่มาใช้บริการ

3. กระบวนการในการบริการจัดการ
ที่ทำให้ถึงชุมชนจัดการตนเองของตำบลชมพู
เกิดจาก การใช้ผู้นำชุมชน ที่เป็นคนรุ่นใหม่
ดำเนินการด้วยกระบวนการกลุ่ม ที่พูดคุยสร้าง
กระบวนการเรียนรู้ สร้างจิตสำนึก อุดมการณ์
ทำความเข้าใจเป้าหมายร่วมกันของชุมชนและ
ใช้หลักความเชื่อ ศาสนาประเพณี วัฒนธรรม
ภูมิปัญญาเป็นตัวเชื่อมโยงให้คนเข้ามาร่วมกัน
โดยเริ่มต้นจากการรวมตัวจากกลุ่มเล็ก ๆ ขยาย
เป็นเครือข่ายมีการสำรวจปัญหา ศึกษาข้อมูล
ชุมชนและวิเคราะห์สถานการณ์ที่เกี่ยวข้อง

จัดทำแผนผัง แผนที่ใช้ทรัพยากรร่วมของตำบลและปรับปรุงปรับเป็นแผนของชุมชนให้เป็นแผนที่พัฒนาของตำบลที่สามารถทำได้จริง โดยกำหนดประเด็นปัญหาร่วมกัน ที่เกิดจากข้อมูลจริง และยกระดับเป็นเป้าหมายร่วมกัน ซึ่งเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหา โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในตำบลที่เชื่อมโยงของคนในตำบล และภาคีต่าง ๆ ร่วมกันพัฒนา และเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนงาน ของพื้นที่ตำบลชมภู อย่างมีทิศทาง มีเป้าหมาย ทำเป็นแผนพัฒนาชุมชนท้องถิ่นด้วยตนเอง สร้างพื้นที่รูปธรรม ให้เป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้ ที่สามารถให้ชุมชนอื่น ๆ เข้ามาเรียนรู้ได้ โดยมีการพัฒนาองค์ความรู้ในชุมชนที่หลากหลาย ขยายองค์ความรู้สู่สถานศึกษาในชุมชนและมีการประสานภาคีเครือข่ายสร้างระบบการทำงานร่วมกันของท้องถิ่นอื่น ๆ มีแผนการพัฒนาในระดับตำบลมีการจัดวางบทบาทที่ชัดเจนระหว่างชุมชน ตำบลและเชื่อมโยงการทำงานชุมชนกับมิติการทำงานด้านอื่น ๆ มีการใช้สถานการณ์ปัญหาเป็นเครื่องมือรวมกลุ่มคนจัดกระบวนการเรียนรู้ จุดประกายความคิดให้กับคนในชุมชนขยายการทำงานให้ครอบคลุมเชิงพื้นที่และเปิดเวทีนำเสนอข้อมูลกับคนในชุมชนส่วนใหญ่ มีการนำข้อมูลที่มีอยู่แล้วในพื้นที่มาใช้ประโยชน์ พัฒนาระบบข้อมูลตลอดจนสำรวจข้อมูลชุมชนที่สำคัญใช้งานวิจัยเป็นเครื่องมือศึกษาความรู้เชิงลึกของชุมชนและจัดทำตัวชี้วัดเป้าหมายการพัฒนาชุมชน อีกทั้งได้จัดทำแผนงานโครงการ แก้ไขปัญหาภายในชุมชน โดยจัดระบบการทำงานที่มีกลไกร่วมพัฒนาและเน้นองค์กรชุมชนเป็นหลักในการปฏิบัติหน่วยงาน/ภาคี เป็นผู้สนับสนุน นอกจากนี้มีการพัฒนาผู้นำชุมชนรุ่นเก่า และสร้างผู้นำรุ่นใหม่ ให้มีความรู้ ทักษะและความสามารถในการแก้ไขปัญหาและพัฒนา โดยวางแผนพัฒนา

ชุมชนเพื่อใช้เป็นเครื่องมือสร้างกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชน อีกทั้งมีการนำบทเรียนองค์ความรู้ของชุมชน สื่อสารสู่สาธารณะ เช่น บรรจุเป็นหลักสูตรการศึกษาในโรงเรียนประจำหมู่บ้าน/ชุมชน

4. ผลที่เกิดขึ้นในชุมชนจากการบริหารจัดการในแต่ละกลุ่ม

4.1 ในกลุ่มบริหารจัดการน้ำในตำบลชมภู เริ่มจากบุคคลที่ต้องการ และเรียกร้องการใช้น้ำด้านการอุปโภคบริโภคที่เพียงพอต่อพื้นที่การเกษตรของตนเองเท่านั้น หากมีเพียงแค่บุคคลเดียวก็ไม่สามารถนำน้ำมาใช้ในพื้นที่การเกษตรของตนเองได้ จึงต้องอาศัยการรวมตัวเป็นกลุ่มในการขับเคลื่อนรักษาผลประโยชน์ไว้ให้กับทุกคน ที่มีเป้าหมาย และความต้องการที่มีทิศทางเดียวกัน สู้กันรื้อหลังไม่เพียงแต่ให้มีไว้ใช้เฉพาะปัจจุบัน แต่ทำเพื่อให้มีน้ำใช้ในอนาคตข้างหน้า และปลูกฝังการทำงานและระบบการจัดสรรน้ำแบบเหมืองฝายจากภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนไว้ให้ลูกหลานได้สืบทอดต่อกันไปในวันข้างหน้าเพื่อการพัฒนาและการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืน

4.2 เกิดโครงการในด้านการพัฒนาอาชีพให้กับสตรีแม่บ้านในตำบล และได้รับการสนับสนุนจากพัฒนาการชุมชน ในโครงการเกษตรปลอดภัยไร้สารพิษ เป็นหน่วยงานด้านการเกษตรกรรม โครงการพึ่งพาตนเองจนเป็นศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านของตำบล อำเภอสารภีและจังหวัดเชียงใหม่ จนสามารถจัดตั้งเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เกิดของดีของตำบลเป็นที่ศึกษาดูงานให้กับหน่วยงานอื่น ๆ ได้ สร้างโครงการเพื่อการจัดการด้านการสร้างเสริมสุขภาพของคนในชุมชน โดยการออกกำลังกายด้วยวิธีการปั่นจักรยานเป็นต้นแบบการออกกำลังกายเข้าสู่ชุมชนและอีกหลาย ๆ โครงการที่ได้รับสนับสนุนทั้งหน่วย

งานรัฐ เอกชน และมูลนิธิต่าง ๆ ตามที่ได้มีการจัดการเขียนโครงการเพื่อขอรับการสนับสนุน เกิดภาคีเครือข่ายในเรื่องการจัดของงบประมาณสนับสนุน ทำให้การพัฒนาศักยภาพการทำงาน การพัฒนาบทบาทการทำงานของแต่ละบุคคล เกิดงาน เกิดรายได้ และมีคุณภาพชีวิตที่ดีเพื่อการพัฒนาข้างหน้าสืบไป

4.3 สร้างมิติการทำงานอีกรูปแบบหนึ่งในการทำงานของกลุ่มสภาเด็กและเยาวชน และผู้นำชุมชนที่มาร่วมกัน การรวมกลุ่มร่วมทำกิจกรรมนี้สามารถช่วยลดและขจัดปัญหาเสียดสีที่เกิดขึ้นในชุมชนตำบลชมพูแห่งนี้ ในเรื่องการทำงานกับการพัฒนากลุ่มสภาเด็ก ที่สำคัญคือ การได้รับความร่วมมือจากองค์กรที่อยู่ร่วมกันในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ และคณะผู้บริหารสมาชิกสภาเทศบาล ที่คอยผลักดันและสนับสนุนการทำงานให้กับกลุ่มสภาเด็กและเยาวชนให้ดำเนินต่อไปข้างหน้า ด้วยเพราะมีกลุ่มองค์กรต่าง ๆ เหล่านี้ได้เล็งเห็นถึงการทำงาน ตามแนวคิดที่มีไว้ให้กับกลุ่มสภาเด็กและเยาวชนที่ว่า “เด็กคิด เด็กทำ ผู้ใหญ่หนุน”

4.4 การบริหารจัดการได้ส่งเสริมเรื่องสุขภาพการออกกำลังกายของผู้สูงอายุ มีสมาชิกให้ความร่วมมือทำกิจกรรม โครงการทำสมุนไพรโดยปลูกพืชสมุนไพรในพื้นที่ของตนเองก่อน เพื่อเป็นแบบอย่างช่วงแรกได้ปลูกพืชสมุนไพรแล้วถูกน้ำท่วม ก็ไม่ย่อท้อเมื่อปลูกไปแล้วก็ปลูกใหม่ได้ ทำให้มีคณะทันตแพทย์ให้การสนับสนุน และเยี่ยมกลุ่มผู้สูงอายุ มาตรวจสุขภาพ และนักศึกษาที่เรียนใกล้จะจบชั้นปีสุดท้ายก็ลงพื้นที่ มีโอกาสได้เป็นวิทยากรในวันทันตแพทย์ เป็นผู้ถ่ายทอดในการให้ความรู้กับชุมชนและกลุ่มประสบผลสำเร็จจากรุ่นสู่รุ่น มีกลวิธีในการเรียกประชุมโดยใช้นักเรียนประสาน โดยให้ผู้ปกครองมาประชุม จาก 20-30 คน เป็น

200-300 คน ในการทำงานแต่ละครั้งทำให้เกิดการขยายผลในวงกว้างไม่ใช่เฉพาะมีผลต่อผู้สูงอายุ

4.5 การทำงานชุมชนต้องยึดหลักการทำงานเป็นทีม และผู้นำที่ดีต้องให้คนรุ่นหลังเข้ามาทำงานร่วมการทำงานอาจจะเริ่มจากการทำงานเป็นคณะกรรมการหมู่บ้าน เรียนรู้การทำงานในเรื่องชุมชน ร่วมแสดงความคิดเห็นร่วมกันแก้ไขปัญหาในชุมชน สร้างเยาวชนมาแทนที่ในการทำงานรับบทบาท และสามารถสานต่อการทำงานต่อไปเป็นรุ่น ๆ จากรุ่นสู่รุ่นให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน และในเรื่องความเสียสละเพราะความเสียสละเป็นสิ่งที่ควบคุมทุกสิ่งได้ทั้งหมด ไม่ว่าจะเสียสละทั้งเวลา การงาน ความจริงใจ ด้วยทั้งหมดนี้หากทุกคนมีให้กับชุมชนก็จะเกิดความสำเร็จในการทำงาน นอกจากนี้การทำงานเพื่อการพัฒนาชุมชน จะต้องไม่คำนึงถึงภูมิหลังที่เราเกิดมา เพราะไม่ว่าจะเกิดที่ไหนไม่สำคัญ ก็ต้องขอให้ทำคุณให้แผ่นดินที่เราอาศัยอยู่ เพราะเราไม่สามารถที่จะเลือกเกิดได้ แต่เราสามารถเลือกได้ว่าอนาคตเราจะเลือกอยู่ที่ใดและที่ที่เราอยู่นั้นเราได้ทำอะไรไว้ให้เป็นประโยชน์ และเป็นคุณค่าต่อแผ่นดินที่เราอยู่ เป็นคติที่ให้ไว้กับคนรุ่นหลังให้หันมาทำประโยชน์ให้กับหมู่บ้าน

4.6 จากปัญหาด้านการสัญจรไปโรงพยาบาลเพื่อทำการรักษาที่ยากลำบากสู่แนวทางการแก้ไขปัญหาด้วยผู้นำชุมชน ดำเนินการจัดการประชาคมเพื่อบรรจุเป็นแผนพัฒนาตำบล ในความต้องการที่จะมีโรงพยาบาลชุมชนใกล้บ้าน พร้อมกับการอาศัยพลังแห่งศรัทธาที่มีต่อครูบาอาจารย์ เดชปัญญาที่มีชื่อเสียงและมีผู้เคารพนับถือของผู้ใหญ่ในระดับสูงและประชาชนทั่วไปให้การสนับสนุนการดำเนินการดังกล่าวและในแต่ละปีทาง

ครูบ้านน้อย เตชปัญญา ได้เข้านิโรธกรรม ได้มีลูกศิษย์ที่เป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ในกระทรวงสาธารณสุขตั้งแต่รัฐมนตรี ปลัดกระทรวง ได้มาร่วมนิโรธกรรม ท่านจึงได้มีโอกาสเสนอการจัดสร้างโรงพยาบาลกับลูกศิษย์จนสามารถเปิดทำการอย่างเป็นทางการในการให้บริการทางด้านงานสาธารณสุข โดยบริการการตรวจรักษาฟื้นฟู บำบัด ทั้งจังหวัดเชียงใหม่

สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวิจัยในการศึกษากระบวนการพัฒนาด้านแบบชุมชนบริหารจัดการตนเองของตำบลชมภู มีการจัดการตนเองที่แตกต่างจากการบริหารจัดการตนเองของชุมชนอื่น ๆ ดังนี้

กระบวนการพัฒนาด้านแบบชุมชนบริหารจัดการตนเองของตำบลชมภู ในกลุ่มบริหารจัดการจัดการน้ำ เพื่อการเกษตร กลุ่มแม่บ้านกลุ่มพัฒนาบทบาทสตรี กลุ่มสภาเด็กและเยาวชน กลุ่มผู้สูงอายุกองทุนสวัสดิการชุมชน กลุ่มผู้นำชุมชนกำนัน-ผู้ใหญ่บ้านและกลุ่มบริหารจัดการโรงพยาบาลสารภีบรรพพัฒนา (ครูบ้านน้อย เตชปัญญา อุปถัมภ์) มีกระบวนการบริหารจัดการที่สอดคล้องกับกระบวนการสำคัญในชุมชนที่ องค์การนิเวศจัดการตนเอง (ทิพรรัตน์ นพดลารมย์, 2554) ที่มีการใช้ผู้นำชุมชน คนรุ่นใหม่ มาร่วมกระบวนการกลุ่มในการสร้างเป้าหมายร่วมกันของชุมชนโดยเริ่มจากการสำรวจปัญหา ศึกษาข้อมูลของชุมชนและกำหนดประเด็นปัญหาร่วมกัน โดยทุกคนในชุมชนยกปัญหาเป็นเป้าหมายในการพัฒนาชุมชนร่วมกัน นอกจากนั้นมีการกำหนดเป้าหมาย จัดทำแผนพัฒนาชุมชน สามารถแก้ปัญหาจนเกิดการเรียนรู้ และให้ชุมชนเป็นพื้นที่การเรียนรู้ของกลุ่มต่าง ๆ ใช้ปัญหาเป็นจุดประกายความคิดให้กับคนในชุมชนในการ

พัฒนาชุมชนดังเช่น ปัญหาการขาดแคลนน้ำที่ใช้ในการเกษตร จึงเกิดการวางแผนแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยการนำภูมิปัญญามาใช้ในการจัดสรรน้ำเพื่อการเกษตรแทนการขอความช่วยเหลือจากภาครัฐเพียงทางเดียว และประชาชนในชุมชนมองเห็นว่าการขาดแคลนน้ำในการทำเกษตรเป็นปัญหาร่วมกันของทุกคนในชุมชนที่ต้องมีการช่วยกันแก้ไข เพื่อให้มีน้ำเพียงพอสำหรับใช้ในการเกษตร หรือปัญหาสุขภาพจากการเดินทางเข้ารับการรักษาสถานพยาบาล จากการเดินทางจากชุมชนที่ไกลจากโรงพยาบาลของรัฐ อีกทั้งการจราจรที่เดินทางไปไม่สะดวกจึงเกิดการมองปัญหาร่วมกันและวางแผนร่วมกันในชุมชนให้มีสถานพยาบาลสำหรับรักษาคนในชุมชนโดยมีที่ตั้งอยู่ในชุมชน ไม่ต้องเดินทางไกล จึงร่วมกันวางแผนจัดตั้งสถานพยาบาลสำหรับชุมชน โดยใช้การทำกิจกรรมร่วมกันในชุมชน ร่วมกับการอาศัยความศรัทธาในตัวผู้นำทางศาสนา จนเกิดเป็นโรงพยาบาลในชุมชนที่ตอบสนองความต้องการของประชาชนในชุมชนได้

ตำบลชมภูมีเป้าหมาย ทิศทางในการพัฒนาชุมชน มีการจัดทำแผนของชุมชนที่ใช้เป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนาพื้นที่ระดับตำบลที่ครอบคลุมด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสังคม ด้านสุขภาพ ด้านเศรษฐกิจ ด้านเด็กและเยาวชน รวมทั้งต้นยาเสพติด โดยใช้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนมาเป็นประเด็นสำคัญในการวางแผนแก้ไข พัฒนาและติดตามตรวจสอบการแก้ไขปัญหาอย่างต่อเนื่อง เช่น การดำเนินการทรัพยากรธรรมชาติ (น้ำ) ในชุมชนโดยมีเป้าหมายเพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตร อาศัยกระบวนการจัดการร่วมกันทุกฝ่ายในชุมชน ทุกคนในชุมชนเป็นเจ้าของร่วมกัน มีกติกาในการใช้น้ำร่วมกัน โดยไม่ได้คำนึงถึงการใช้น้ำในเฉพาะคนรุ่นปัจจุบันเท่านั้นแต่ได้มีการคำนึงถึงลูกหลานในอนาคต

รุ่นต่อไปด้วย (Richardson Ann, 1983) ชุมชนจะต้องมีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (น้ำ) ที่สามารถสืบทอดไปถึงรุ่นลูกหลาน ไม่เพียงแต่ใช้ทรัพยากรธรรมชาติ (น้ำ) ตอบสนองความต้องการของตนเองเท่านั้น แต่ต้องคำนึงถึงผู้อื่นด้วยจึงเป็นการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (น้ำ) ในชุมชนได้อย่างยั่งยืน และที่สำคัญในกระบวนการบริหารจัดการตนเองของทุกกลุ่มได้มีการหลักธรรมมาภิบาล ซึ่งสอดคล้องกับหลักการมีส่วนร่วม (อ้างในทริทอง หงษ์วิวัฒน์, 2527) เพราะตำบลชมพูมีการใช้ตั้งแต่ผู้นำจนถึงผู้ตามในชุมชน มีการคำนึงถึงผู้อื่นมากกว่าตนเองของทุกกลุ่มมีการปฏิบัติตาม กฎ ระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ โดยถือว่าเป็นการปฏิบัติตามกฎ ไม่ใช้อำนาจตามอำเภอใจของตนเอง มีการยึดมั่นในความถูกต้อง ความดีงาม มีระเบียบวินัย อีกทั้งผู้นำของกลุ่มต่าง ๆ มีการใช้หลักความโปร่งใส ให้ความสนใจในความสุขของประชาชนในชุมชน ประชาชนสามารถทราบข่าวสารข้อมูลในการจัดการชุมชนและมีกระบวนการให้ประชาชนในชุมชนได้ตรวจสอบความถูกต้องใช้หลักการมีส่วนร่วมในการให้ทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ เช่น คณะกรรมการ คณะอนุกรรมการ และคณะทำงานโดยให้ข้อมูลความคิดเห็นแนะนำปรึกษา ร่วมวางแผนและร่วมปฏิบัติ

การอภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัย กระบวนการพัฒนาต้นแบบชุมชนบริหารจัดการตนเอง:กรณีของตำบลชมพู อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ สามารถอภิปรายผลจากศึกษาและวิเคราะห์กระบวนการพัฒนาชุมชนในรูปแบบชุมชนบริหารจัดการตนเอง ดังนี้

1. กลุ่มผู้ใช้น้ำ ได้มีการนำภูมิปัญญาที่สืบทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษมาปรับใช้ในการ

แก้ไขปัญหา ในเรื่องการดำเนินการวางแผนการแก้ไขปัญหาในการจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติ (น้ำ) ของคนในชุมชนสำหรับใช้ในการเกษตรให้เพียงพอและสืบทอดไปยังลูกหลานรุ่นต่อไป ไม่เฉพาะแต่แก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันเท่านั้น แต่ต้องแก้ปัญหาได้อย่างยั่งยืนสืบไป เช่นการสร้างเหมืองฝายในการแก้ไขปัญหาสำหรับใช้ในการเกษตร ซึ่งได้รับการแก้ไขปัญหาจากภาครัฐในการรับรองออกกฎในการใช้น้ำ ซึ่งทำให้การดำเนินการบริหารจัดการของกลุ่มใช้น้ำดำเนินไปได้ในระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น แต่การจัดการของกลุ่มผู้ใช้น้ำที่สามารถดำเนินต่อไปได้อย่างยั่งยืนนั้นได้ดำเนินการโดยทุกคนในชุมชนใช้หลักความเชื่อ จารีต ประเพณี เป็นกฎกติกาในการใช้น้ำร่วมกัน เพราะจากหลักความเชื่อนี้ทำให้เกิดความเกรงกลัว ไม่กล้ากระทำความผิด และมองว่าจะเกิดปัญหาส่งผลกระทบต่อลูกหลานในอนาคต

เมื่อทุกคนปฏิบัติตามข้อตกลงที่กำหนด ไม่มีผู้ใดละเมิดข้อตกลง มีผู้ปกครองที่เป็นธรรม มีความรักและหวงแหนในทรัพยากรธรรมชาติ (น้ำ) ในชุมชนให้สืบทอดต่อไปยังคนรุ่น จึงทำให้การบริหารจัดการตนเองของกลุ่มผู้ใช้น้ำประสบความสำเร็จในการดำเนินงานได้เป็นอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับ (ทิพรัตน์ นพดลารมณ, 2554) ที่กล่าวว่ากระบวนการสำคัญในการบริหารจัดการโดยใช้หลักความเชื่อ ศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญาเป็นตัวเชื่อมโยงให้คนเข้ามามีส่วนร่วมกัน โดยเริ่มต้นจากการรวมตัวจากกลุ่มเล็กๆ ขยายเป็นเครือข่าย และภูมินิเวศน์

2. กลุ่มบริหารการจัดการโรงพยาบาลสารภีบรรพพัฒนา (ครูบ้านน้อย เทศปัญญาอุปถัมภ์) มีการใช้ความศรัทธาของผู้นำศาสนาในการดำเนินงาน เนื่องจากประชาชนในชุมชนเกิดปัญหาในการเดินทางไปเข้ารับการรักษา

จากโรงพยาบาลรัฐที่ไกลและการเดินทางไม่สะดวก จึงต้องการให้มีสถานพยาบาลในชุมชนของตนเอง จึงร่วมมือกันจัดทำกิจกรรมเพื่อทางงบประมาณ ในการจัดตั้งโรงพยาบาลในชุมชน แต่ก็ไม่อาจสำเร็จได้ จึงได้มีการใช้ความศรัทธาในผู้นำศาสนาผู้ซึ่งเป็นเกจิอาจารย์ชื่อดังที่มีการปฏิบัติตนจนเป็นที่เลื่อมใส เคารพของผู้นับถือในการร่วมกันจัดทางงบประมาณซื้อที่ดินในการก่อสร้างโรงพยาบาลในชุมชน อีกทั้งใช้การเข้านิโรธกรรม ซึ่งเป็นการปฏิบัติธรรมของเกจิอาจารย์เอง ที่มีความยึดมั่นในการสร้างโรงพยาบาลในชุมชน โดยมีประชาชนในชุมชน นอกชุมชน ผู้คนที่มิเชื่อเลื่อมใสในสังคม ลูกศิษย์คนดังที่มีความเลื่อมใสในเกจิอาจารย์เข้ามาร่วมช่วยกันในการบริจาค หาทุนทรัพย์ ปัจจัยต่าง ๆ ในการจัดตั้งโรงพยาบาลในชุมชนแห่งนี้ เพื่อให้ประชาชนในชุมชนสามารถเข้ารับการรักษาที่สะดวกแทนการเข้ามารับการรักษาในโรงพยาบาลรัฐที่อยู่ไกลชุมชน และในการบริหารจัดการของโรงพยาบาล แม้รัฐจะจัดส่งแพทย์เข้ามาอยู่ประจำในโรงพยาบาลแล้วนั้น ก็ไม่อาจเพียงพอ เพราะชุมชนได้วางแผนร่วมกันในการจัดการ จัดซื้อ เครื่องมือและอุปกรณ์การแพทย์สำหรับใช้ในโรงพยาบาล โดยผ่านการเข้านิโรธกรรมของเกจิอาจารย์ ครอบนอย ขึ้นทุกปี เพื่อรับบริจาคและหารายได้ในการสนับสนุนงานของโรงพยาบาลในชุมชนต่อไป ซึ่งประชาชนในชุมชนก็ได้เห็นร่วมกันในการดำเนินงาน จึงร่วมกันบริจาคและหาแนวทางให้โรงพยาบาลของชุมชนมีเครื่องมือและอุปกรณ์การแพทย์ที่พร้อมสำหรับการรักษาคนในชุมชน เพื่ออำนวยความสะดวกแก่คนในชุมชนต่อไป

เมื่อทุกคนเห็นปัญหาของชุมชนเป็นปัญหาของ ทุกคน จึงช่วยกันวางแผนหาแนวทางแก้ไข โดยมีจุดศูนย์รวมของความศรัทธาในพุทธศาสนา โดยเฉพาะในผู้นำทาง

ศาสนาผู้ซึ่งเป็นคนพื้นเพในชุมชน ผู้ซึ่งยึดมั่นทำความดีแก่ชุมชน ปฏิบัติตนตามหลักธรรมจนเป็นที่เลื่อมใสของผู้นับถือในชุมชน อีกทั้งทุกคนในชุมชนมีความศรัทธาในผู้นำศาสนา และมองเห็นว่าคนในชุมชนเองจะต้องทำประโยชน์แก่ชุมชนให้มาก ทุกคนในชุมชนจึงพร้อมใจกันในการทำประโยชน์และพัฒนาชุมชนของตนเองด้วยความเสียสละ และคำนึงผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นในชุมชนอย่างแท้จริง (Putti, Joseph M, 1987) ที่มีความแตกต่างจากหลักการบริหารจัดการ เพราะเป็นกระบวนการบริหารจัดการที่อาศัยผู้นำทางศาสนา ความเชื่อและความศรัทธาเลื่อมใสในตัวผู้นำเข้ามาเป็นแนวคิดในการดำเนินการบริหารจัดการร่วมกับชุมชน

3. กลุ่มผู้นำชุมชน ที่มีบทบาทสำคัญ

ในการบริหารจัดการชุมชน เพราะเกิดจากการปฏิบัติตนและความผูกพัน วิถีชีวิตที่ได้ร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน ตั้งแต่เด็ก ทำให้มองเห็นชุมชนของตนเองและมีความเข้าใจในบริบทชุมชนของตนเอง เมื่อเกิดปัญหาในชุมชน จึงเกิดความต้องการในการแก้ไขปัญหาในชุมชนของตนเอง โดยได้รับความไว้วางใจจากคนในชุมชนในการคัดเลือกเป็นผู้นำในชุมชนและมีหลักการเป็นผู้นำชุมชนที่มีความจริงใจให้กับทุกคนในชุมชน มองว่าทุกคนในชุมชนคือคนในครอบครัว เมื่อเกิดปัญหาปัญหาในชุมชนจึงต้องรีบแก้ไขทำให้ทุกคนเมื่อมีเรื่องทุกข์ร้อนใจจะมองเห็นและนึกถึงผู้นำชุมชนเป็นที่หรือที่ประชาชนในชุมชนเรียกว่า “พ่อหลวง” ในชุมชน อีกทั้งตัวผู้นำชุมชนเองก็ต้องมีหลักการบริหารชุมชนที่มีหลักธรรมาภิบาล โดยใช้หลักนิติธรรม การปฏิบัติตามกฎหมายระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ ร่วมกันมากกว่าการปกครองตามใจตนเอง มองปัญหาของชุมชนและร่วมกันวางแผนแก้ไขร่วมกันกับชุมชน ยึดหลักประชาธิปไตย ยอมรับเสียสละ ข้างมาก แม้จะมีเสียงข้างน้อยก็รับฟัง แต่สรุป

โดยใช้มติเสียงส่วนมากที่เป็นเอกฉันท์ ใช้การดำเนินงานบริหารที่โปร่งใส ทุกคนในชุมชนสามารถรับรู้ข่าวสารและข้อมูลได้สะดวกและเข้าใจง่าย มีกระบวนการทำให้ชุมชนสามารถตรวจสอบความถูกต้องได้อย่างชัดเจน ให้โอกาสประชาชนในชุมชนได้มีส่วนเกี่ยวข้องในการบริหารจัดการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ มีคุณธรรม ยึดมั่นในความถูกต้อง ความดีงาม มีความซื่อสัตย์ จริงใจ อุดมทุน ทำคุณประโยชน์แก่ชุมชนให้มากที่สุด และเป็นแบบอย่างที่ดีแก่คนในชุมชน

เมื่อผู้นำชุมชนมีหลักการเป็นผู้นำที่ยึดหลักธรรมาภิบาลแล้วนั้น อีกทั้งมีการประพฤติปฏิบัติตนจนเป็นที่ไว้วางใจของคนในชุมชน จะทำให้เป็นที่ไว้วางใจและนับถือจากคนในชุมชน ทำให้การเป็นผู้นำในการวางแผนจัดการบริหารชุมชนดำเนินได้สะดวกมากขึ้น แต่ทั้งนี้ผู้นำชุมชนจะต้องมองประโยชน์ของชุมชนเป็นที่ตั้ง ไม่คำนึงถึงประโยชน์ส่วนตัว ไม่ยึดความเป็นผู้นำของตัวเองเป็นที่ตั้ง เช่น เมื่อมีความช่วยเหลือจากรัฐจะต้องแจ้ง อธิบายชี้แจงให้ประชาชนในชุมชนเกิดความเข้าใจในแนวทางการปฏิบัติ และส่งเสริมการดำเนินงานต่อการช่วยเหลือจากรัฐ เพราะเมื่อมีความช่วยเหลือเข้ามาในชุมชน การดำเนินงานในชุมชนอาจไม่ประสบผลสำเร็จได้เพียงเฉพาะการได้รับความช่วยเหลือ แต่ต้องได้รับการปฏิบัติร่วมมือในชุมชน ซึ่งผู้นำชุมชนมีส่วนสำคัญที่จะเป็นผู้นำของชุมชนและช่วยทำให้ประสบผลสำเร็จมากขึ้น (Batten, J.D. 1992) นอกจากนี้ความสำนึกรักในชุมชนท้องถิ่นของตนเองในผู้นำชุมชน จะทำให้เกิดความรักและหวงแหนชุมชนของตน แม้ไม่ได้อยู่อาศัยในชุมชนมาตั้งแต่เด็ก แต่ถ้าผู้นำชุมชนมีความรักในชุมชน เห็นชุมชนเป็นที่ตั้ง และคำนึงว่าจะต้องทำคุณประโยชน์แก่ชุมชนให้มากที่สุด ให้ชุมชนเกิดการพัฒนาและทุกคนใน

ชุมชนมีความสุขได้ จะเป็นแนวคิดที่สำคัญที่นำไปยึดปฏิบัติของผู้นำชุมชนที่ดีได้อย่างแท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับหลักการชุมชนบริหารจัดการตนเอง (อัมพร แก้วหนู, 2554)

ชุมชนบริหารจัดการตนเอง มีลักษณะเป็นกระบวนการขับเคลื่อนที่มีพลังที่สุดในปัจจุบัน (โกวิทย์ พวงงาม, 2553) ที่มีข้อสรุปจากองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น โดยเจ้าหน้าที่ระดับนักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับชุมชน พบว่ากระบวนการบริหารจัดการที่ส่งผลต่อความยั่งยืนของชุมชนมีองค์ประกอบดังนี้

1. ชุมชนมีเป้าหมาย ทิศทาง ในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืน
2. ชุมชนมีระบบข้อมูลพื้นฐาน เป็นข้อมูลที่สำคัญของชุมชนที่สามารถนำไปจัดทำยังพื้นที่สามารถทำแผนพัฒนาตนเองและสื่อสารกับสาธารณะต่าง ๆ ได้
3. ชุมชนมีแผนของชุมชนที่เป็นแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาพื้นที่ในระดับตำบลทั้งระยะสั้น ระยะกลางและระยะยาวที่ครอบคลุมทุกด้าน เช่น เศรษฐกิจ สังคม สุขภาพ ทรัพยากรธรรมชาติ เด็ก/เยาวชน ยาเสพติด และได้รับการบรรจุเข้าแผนของท้องถิ่นและมีการปฏิบัติตามแผน
4. ชุมชนเห็นปัญหาร่วมของคนในพื้นที่ได้รับการยกระดับเชื่อมโยงและถูกจัดการแก้ไขอย่างเป็นระบบ และชุมชนตระหนักเรื่องการมีส่วนร่วมในการวางแผน การดำเนินงานพัฒนาและติดตามตรวจสอบที่รวมถึงโครงการของภาครัฐที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชน
5. ชุมชนมีรูปแบบการจัดการปัญหาในชุมชนโดยมีชุมชนเป็นแกนหลัก มีประเด็นงานพัฒนาที่ครอบคลุมทุกเรื่องและมีองค์กร ชุมชนที่หลากหลายเป็นพื้นฐานของการทำงานพัฒนา
6. ชุมชนมีการจัดการที่ดินในชุมชน มีการจัดการทุนชุมชน ทั้งทุนทรัพยากร

ทุนสิ่งแวดล้อม ทุนเงิน ทุนภูมิปัญญา ระบบสวัสดิการมีความมั่นคงทางอาหาร มีแหล่งพลังงานเพียงพอต่อชีวิต การกิน อยู่ของชุมชนอย่างยั่งยืน

7. ชุมชนมีการจัดการความสัมพันธ์ของขบวนการชุมชนท้องถิ่น ระดับท้องถิ่นที่มีความร่วมมือกันหลายฝ่ายและทำงานร่วมกันได้ ตั้งแต่ท้องถิ่น ท้องที่ กระบวนองค์กร ชุมชน หน่วยงานรัฐในพื้นที่

8. ชุมชนรักการเรียนรู้ มีฐานการเรียนรู้ระดับตำบล ศูนย์การเรียนรู้ ชุมชนและมีระบบการจัดการความรู้ ชุดองค์ความรู้ ภูมิปัญญา วัฒนธรรมพื้นที่และบทเรียนและสื่อสารสู่ชุมชนและสาธารณะ

9. คนในชุมชนมีความสุข มีความเป็นเจ้าของชุมชน มีระเบียบ/กติกาการอยู่ร่วมกัน และมีความผูกพันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

10. การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน สม่่าเสมอ มีความเชื่อมโยงเครือข่าย ผนึกกำลังชุมชนทุกระดับและมีระบบการสร้างและพัฒนาคนจากฐานสู่ฐาน มีคนรุ่นใหม่มาสืบทอดเจตนารมณ์

11. ชุมชนมีระบบธรรมาภิบาล ความน่าเชื่อถือในการดำเนินงานและมีระบบการตรวจสอบการทำงานของชุมชนเอง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาวิจัยดังกล่าวผู้วิจัยพบว่ากระบวนการพัฒนาชุมชนเกิดขึ้นได้จากคนที่อยู่ในชุมชนมีจิตสาธารณะ รักชุมชนที่ตนเองอยู่และตระหนักกับปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน จึงเกิดกระบวนการ การพัฒนาชุมชนที่มีการบริหารจัดการตนเอง ด้วยคนในตำบล ชมภู อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ เองถือเป็นกระบวนการพัฒนาต้นแบบชุมชนบริหารจัดการตนเอง โดยผู้วิจัยได้มีข้อคิดเห็นที่จะเสนอแนะดังนี้

1. ควรมีการศึกษาวิจัยกระบวนการพัฒนาต้นแบบชุมชนบริหารจัดการตนเองในการพัฒนาชุมชน ด้วยการบริหารจัดการตนเองของชุมชนตำบลอื่น ๆ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนอย่างถูกต้องละมีทิศทางจากฐานสู่ฐาน ส่งเสริมให้เกิดการรัก เป็นเจ้าของชุมชนอย่างแท้จริง สู่การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไป

2. การศึกษาการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนจะต้องมีการศึกษาวิจัยเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนเป็นหลัก มีวิสัยทัศน์ เป้าหมายและวัตถุประสงค์ ในการพัฒนาบริหารจัดการตนเองอย่างเป็นระบบเพื่อเป็นข้อมูลในการการพัฒนาชุมชน โดยการบริหารจัดการตนเองที่เป็นแบบอย่างของชุมชนอื่น ๆ ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- โกวิทย์ พวงงาม. (2553). *การจัดการตนเองของชุมชน*. กรุงเทพฯ: เอ็กเปอเนต.
- ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์. (2527). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภณการพิมพ์.
- ทิพย์รัตน์ นพการณมย์. (2554). *ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง*. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน).
- พิตร ทองชั้น. (2544). *การวางแผนการวิจัยและการรวบรวมข้อมูล*. ในมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาศึกษาศาสตร์. ประมวลสาระชุดวิชาการวิจัยและการพัฒนาการศึกษานอกระบบ. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สมคิด พรหมจ้อย. (2538). *ชุดวิชาทางการศึกษานอกโรงเรียน เล่มที่ 10 การเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย*. กรุงเทพฯ: กรมการศึกษานอกโรงเรียน.
- สุภาวศ์ จันทวานิช. (2553). *การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- องอาจ นัยพัฒน์. (2549). *วิธีวิทยาการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพทางพฤติกรรมศาสตร์ และทางสังคมศาสตร์* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: หจก. สามลดา.
- อัมพร แก้วหนู. (2554). *สังเคราะห์ภูมิปัญญาชุมชน พื้นที่ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง*. เอกสารประกอบการสัมมนา. กรุงเทพฯ.
- Batten, J.D. (1992). *Building a Total Quality Culture*. Menlo Park, CA, Crisp Publications.
- Putti, Joseph M. (1987). *Management: A Functional Approach*. McGraw-Hill: Singapore.
- Richardson Ann (1983). *Participation*. London: n.d